

Yetvart Danzikyan: Krikor Zohrab 102 yıl öncesinden sesleniyor

Posted on 29/09/2015

Tüm şu dönemde içinde yaşadığımız mesele, yani sadece son bir haftayı alsak bile Cumhurbaşkanı Erdoğan'ın çok açık ki HDP'nin dışarıda bırakılmasını kastederek 550 yerli ve milli vekil talep etmesi, Başbakan'ın kürsülere çıkıp açıkça HDP'nin baraj altında bırakılmasını istemesi, özyönetim tartışmaları, çözüm sürecinin -Erdoğan'ın tabiriyle- buzdolabına kaldırılması ve anlaşıldığı kadarıyla ancak halk (burada belli ki kastedilen dindar Kürtler oluyor) AKP'ye tek parti iktidarını geri verirse yeniden uygulamaya konacak olması, yani devletin Kürtlere bir nevi şantaj yapması, Cizre'de yaşanan abluka, Cizre'ye seçilmiş vekillerin ve seçilmiş bakanların girememesi, uzatmayayım bunların hepsi, esasında Kürt reformu daha doğrusu bu reformun uygulanmaması ile ilgili meseleler. Zaten "çözüm süreci" dediğimiz süreç de bunun farkında olarak başlatılmıştı. Demek istediğim, iktidar elbette kendi mantığı uyarınca toplumu anlık duruma odaklamak ister, tüm gücünü bunun için kullanır ama durumu tarihi perspektif içine oturttuğumuzda manzara daha bir netlik kazanır.

Tabii şu var: bir kere meseleye tarihi perspektiften bakınca ve bunun millet-i hâkime'den olmayan bir halkın eşitlik mücadelesi olduğunu gördüğümüzde ister istemez tarihte benzerlikler, benzer süreçler de görürüz. Ve zaten tarihimiz bu açıdan -maalesef- gayet verimlidir ve bunun için çok özel bir çaba harcamaya gerek yoktur. Mesela yakın tarihimiz gözümüze sokarcasına Ermeni meselesinden, daha doğrusu reformundan ve bu reform taleplerinin merkezi hükümet tarafından nasıl bastırıldığından bahseder. Bu sürecin 1915'te nasıl sonlandığını hepimiz biliyoruz artık. Bu benzerlik, daha doğrusu şöyle diyelim, çeşitli aşamalarıyla kendisini hatırlatan süreç, gerek bu gazete gerekse bu sütunlarda defalarca işlendi. Son olarak Ermeni Soykırımını üzerine uzun yıllardır çalışan isimlerden Taner Akçam

da gerek bu reform talebinin nasıl doğduğu, bu reform talebine nasıl karşılık verildiği ve bu sürecin Kürt Sorunu'nun günümüzdeki haliyle hangi açılardan benzerlikler taşıdığı hakkında kapsayıcı bir konuşma yaptı Hrant Dink Vakfı Ödül Töreni'nde. Bu konuşmanın metnini de zaten geçen haftaki Agos'ta okudunuz.

Bu tabloya katkı kabilinden değil de başlı başına önemli bir çalışma olarak, bir kitap yayımlandı geçtiğimiz günlerde. 1915'te İttihat ve Terakki'nin canına kıydığı Ermeni aydınlarından, Osmanlı Meclisi üyesi Krikor Zohrab'ın Avrupa kamuoyunun dikkatini meseleye çekmek için Marcel Léart takma adıyla Fransızca yazdığı ve 1913 yılında Paris'te yayınlanan "La Question Arménienne à la Lumière des Documents" (Belgelerin Işığında Ermeni Meselesi) kitapçığı İletişim Yayınları tarafından Renan Akman'ın çevirisiyle Türkçeye kazandırıldı.

Zohrab üzerine uzun yıllar çalışmış arkadaşımız

Rober Koptaş'ın da uzun ve kapsayıcı bir önsöz yazdığı kitap, Zohrab'ın konu üzerine kaleme aldığı makalelerden ve Ermeni Meselesi'ni anlamak için kritik öneme sahip dokümanek'lerden oluşuyor. Koptaş'ın tabiriyle "Léart'ın yani Zohrab'ın kaleme aldığı metnin muradı son derece açıktır: Ermeni Meselesi'ne yakından ilgi duyan bir Fransız aydını tarafından yazılmış izlenimi vermesi istenen kitabın muhatabı Batı kamuoyudur ve büyük devletlerin, Ermenilerin karşı karşıya kaldığı sorunların çözümünü amaçlayan reformlar gerçekleştirmesi için Osmanlı devletine baskı yapmasına yardımcı olmayı hedeflemektedir." (s.8)

Kitapta Zohrab'ın yani Marcel Leart'ın beş önemli makalesi var. Bunlar, sırasıyla; Ermeni meselesinin tarihçesi; İstatistikler: nüfus, ticaret, sanayi, eğitim; Sorun: Türk Hükümeti reformları gerçekleştirmekte neden acizdir?; Çare: Avrupalı bir vali, Ermenilerin memuriyet

görevlerine katılımı, adem-i merkeziyet ve son makale, Avrupa ve Ermeniler. Zohrab bilhassa Ermeni meselesinin tarihçesi ve nüfus/istatistikler bölümünde kısa ama özlü perspektifler sunuyor, meseleye dair.

Bu kadar laf ettikten sonra kitaptan bir bölümü buraya aktarmak artık lüzumlu oldu. Baştan beri söylediklerim ışığında “Türk Hükümeti reformları gerçekleştirmekten neden acizdir?” makalesinden uzunca bir bölümü paylaşmama izin verin:

“Ermeni vilayetlerinde yapılacak reformların aciliyetini kimse reddetmemektedir; bunların başında da Türkiye gelmektedir. Bu reformlar uygulanmadan otuz beş yılın geçip gitmiş olmasına en başta Türkiye esef eder görünmektedir. Türk hükümeti bu defa reformları gecikmeden uygulamaya kararlıdır. Avrupa’dan tek istediği bunun içişlerine müdahale ve egemenliği ihlal için bir gerekçe haline getirilmemesidir.

Hükümet Anadolu’ya bir heyet gönderme niyetinde olduğunu ilan etmiştir. Yabancı uzmanlardan destek talep edecektir. Jandarmayı yeni baştan teşkilatlandırmayı tasarlamaktadır. Kısa bir süre önce adem-i merkezileşme esasına dayalı yeni bir vilayetler kanunu çıkarmıştır.

Türk Hükümeti ne zaman Avrupa’dan bir müdahale geleceğinden korksa bu yollara başvurur.

Bu, mutad tezdır. İmparatorluğun diğer Hıristiyan nüfuslarına vaat edilen reformlarda kullanıla kullanıla eskimiştir. Aynı tez Ermeni davasında da kullanılmıştır. (...)

Anadolu’ya bir heyet gönderilmesinin güven telkin etmekten uzak olup tam tersine büyük endişeler uyandırması beklenir. Türk Hükümetinin Rumeli vilayetlerinde, Girit, Havran ve Ermenistan’da hemen her yere gönderdiği bu gönül alma heyetlerini ne işe yaradığı bilinmektedir. Türkiye yarım yüzyıldır yabancı uzmanların yardımına başvurmakta ama

bunlardan en ufak bir fayda sağlayamamaktadır. Söz gelimi Rumeli vilayetlerinde Türk jandarmasının ne işe yaradığını ve nelere kadir olduğunu gördük.

Türkiye’de ilerleme ve refah çağını başlatması gereken yeni vilayetler kanununa gelince, henüz bunun olumlu neticesinden habersiziz. Tek bildiğimiz bunun eski vilayetler kanununun Hıristiyanlara tanıdığı biricik avantajı, umumi meclislerde Müslümanlarla eşit sayıda temsilciye sahip olma hakkını ortadan kaldırdığıdır. Yeni kanun gereği Hıristiyanlar umumi meclislerde sayıca Müslümanlarla eşit olmayacakları gibi, buralara nüfuslarıyla orantılı sayıda temsilci de gönderemeyeceklerdir. Vilayetin umumi meclis üyelerini Meclis-i Mebusan seçimleri için belirlenen ikinci derece seçmenler atayacaktır. Bu düpedüz Ermeni unsurunun söz konusu meclislerde hükümetin lütfedip de bahşedebileceği temsil haricinde herhangi bir temsilden yoksun olacağı anlamına gelmektedir.

Bu kanun hiç değilse devlet memuriyetlerinin nüfusun çeşitli unsurları arasında orantılı bir şekilde dağıtılması şartını getirmekte midir? Hiçbir şekilde. 1895 reform kanunu bu bakımdan da genelde milletlerin hakkına bundan kat be kat saygılıydı. Hıristiyanlar için memuriyet görevlerine nüfuslarına orantılı bir katılım öngörüyordu. Her vilayette valilerin gayrimüslim muavinlerinin olması şartını da getiriyordu. Aynı şekilde bunu gerektirecek kadar önemli bir Hıristiyan nüfusun bulunduğu sancaklarda mutasarrıfların ve kaymakamların yanına gayrimüslim muavinlerin atanması gerekiyordu. Bu güvencelerin hiçbiri sağlanmadı.

Kısaca söylersek Hıristiyanların memuriyet görevlerine katılımını sağlamaya yönelik hükümlerin tamamı yeni kanundan kesinlikle çıkarılmış bulunmaktadır.

İşte Türk hükümetinin bugün dahi, Hıristiyanların korunmasından ve reformların uygulanmasından anladığı budur. Kendisini savunmak için meşruti rejimin ırk ve din ayrımı gözetmeksizin tüm Osmanlı vatandaşlarının eşitliğini güvence altına aldığını ve müstebit bir yönetim altında zorunlu görülebilen düzenlemeleri gereksiz hale getirdiğini söyleyecektir.

Türkiye'deki anayasanın Müslüman ve Hıristiyanların eşitliğini güvence altına aldığını savunmak, bu rejimin tamamen iflas ettiği bir sırada cüretkar kaçacaktır.

Hükümet'in gerçekleştirdiğini iddia ettiği ve yeni kanunun sadece bir parodisini oluşturduğu adem-i merkezileşmeden söz etmiyoruz bile.

Osmanlı İmparatorluğu tarihinin tüm devirlerinde Müslüman ya da Hıristiyan istisnasız tüm tebaasına iyi bir idarenin asgari şartı olarak adlandırılabilir şeyi, yani güvenlik ve adaleti sağlamaktan aciz olduğunu göstermiştir.

Hıristiyanlara gelince, kötü idare her zaman zulüm ve imha karakterine bürünmüştür. Anın siyasi gerekleri doğrultusunda sırayla şu da ya bu Hıristiyan millete karşı zulüm ve imha uygulanmıştır. Bunlar tam da öngörülmesi gerektiği gibi, Osmanlı devleti için olabilecek en feci neticeleri vermiştir. Ama ne halkların ayaklanmaları ne de Osmanlı İmparatorluğu'nun talihsiz savaşların ardından uğradığı parçalanmalar, devletin usul ve yöntemlerini değiştirmesini sağlamıştır. Osmanlı İmparatorluğu'nun son seksen yıllık siyasi tarihi şu birkaç sözcüğe sığar: Hıristiyanlara reformlar vaat etmek ve bunları hayata geçirmemek. Türkiye'nin bu hastalıktan ölmeye mahkum olduğu kanaati, uzun zamandır siyasette bir aksiyom biçimi almıştır.(...)

Türkiye 20. yüzyılın eşiğinde intihar sürecini tamamlamaya kararlı görünmektedir. Kendimize bu içler acısı körleşmenin hiçbir iyi niyetin tesir edemediği kimi sebeplerin ortak neticesi olup olmadığını sormalıyız."

Zohrab daha sonra bu sebepleri siyasi ve iktisadi açılardan analiz etmeye girişiyor. Bu, işin doğrusu alıntı sınırlarını affınıza sığınarak biraz aşan alıntıda satırların 1913 yılında kaleme alındığını bir kez daha hatırlatarak ve hiç olmazsa bu sefer bu maceranın hayırlı bitmesini umarak yazımı sonlandırayım.

Kaynak: agos.com.tr